

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Мусія Ярослава Мирославовича

на тему «Злиття і поглинання як чинник забезпечення конкурентоспроможності
банківських установ»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

1. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи

Поглиблення процесів фінансової глобалізації спонукають банківські установи до використання різних підходів, які б дозволяли забезпечити їх конкурентоспроможність на банківському сегменті фінансового ринку. Одними з них є реалізація стратегій злиття та поглинання.

Важлива роль у цьому процесі відводиться державі та Національному банку України. Виходячи із того, що в сучасних умовах глобалізації світової фінансової системи транснаціональні компанії вимагають відповідних їм за масштабами банків і фінансово-кредитних установ, а також надання банками широкого кола банківських послуг, стає зрозумілим важливість і актуальність дослідження процесів злиття та поглинання як одного із пріоритетних напрямів концентрації банківського капіталу та ефективного розвитку вітчизняного фінансового ринку.

Процеси злиття та поглинання виступають важливим способом реструктуризації банківської системи України, що сприяють: збільшенню присутності на ринку, що має вираз у розширенні клієнтської бази банків; зниженню витрат за рахунок економії на масштабах, зменшенню податкових зобов'язань і більш ефективному розміщенню ресурсів; збільшенню прибутку шляхом диверсифікації продуктів і універсалізації діяльності; диверсифікації та оптимізації кредитних ризиків, оптимізації організаційної та управлінської структур; виконання нормативних вимог НБУ; підвищення репутації банку тощо.

Особливої актуальності дослідження набуває в контексті сучасних завдань реформування вітчизняної банківської системи, визначення форм побудови її нової структури, підвищення конкурентоспроможності банків у порівнянні з іншими фінансово-кредитними. Один із найбільш пріоритетних механізмів капіталізації банків є їх злиття та приєднання, що може використовуватися для відновлення платоспроможності проблемних банків.

З огляду на теоретичне і практичне значення проведеного дослідження та поглиблення теоретичних засад реалізації стратегії злиття та поглинання банків з

метою підвищення їх конкурентоспроможності, дисертаційна робота Мусія Ярослава Мирославовича є актуальною, а отримані результати мають значну наукову та практичну цінність.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Обраний напрям дисертаційної роботи пов'язаний з плановою науковою темою, яка виконується в ДВНЗ «Університет банківської справи» «Компаративний аналіз реформування та розвитку банківських систем країн світу» (номер державної реєстрації 0114U004861). У межах теми автором обґрунтовано вплив злиття та поглинання на рівень конкурентоспроможності банківських установ України, визначено закономірності й особливості перебігу цих процесів у зарубіжних країнах.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Вивчення змісту дисертаційної роботи та автореферату дає підстави стверджувати, що основні наукові положення, висновки та рекомендації, які розроблені автором і виносяться на захист, відповідають сформульованій меті та завданням дослідження, всебічно обґрунтовані і полягають у поглибленні теоретико-методологічних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо з підвищення конкурентоспроможності банків України на основі вдосконалення механізмів і процедур процесів злиття та поглинання.

Аналіз змісту дисертаційної роботи, автореферату, а також списку опублікованих праць за темою дослідження дозволяють зробити висновок про ґрунтовність і достатній рівень апробації запропонованих результатів, що підтверджується поєднанням науково-теоретичних і методичних розробок, логікою дослідження та послідовністю викладу матеріалу, використанням надійної аналітичної бази.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується використанням широкого спектру загальнонаукових та спеціальних методів дослідження; репрезентативним обсягом розглянутої, обробленої та проаналізованої статистичної інформації; всебічним вивченням, узагальненням та систематизацією фундаментальних праць науковців у сфері банківської діяльності та, зокрема, процесів злиття та поглинання у банківській сфері; використанням автором чинних законодавчих і нормативних актів, що регулюють діяльність банків, офіційних матеріалів Державної служби статистики України, Національного банку України, Асоціації українських банків, Незалежної асоціації банків України, публічної фінансової та внутрішньої управлінської звітності окремих банків.

Достовірність висновків і рекомендацій також підтверджується несуперечливістю постановки завдань і коректним вибором інструментарію їх

вирішення, обґрунтованим вибором, різноманітністю, репрезентативністю і достовірністю використаних вихідних даних та їх кваліфікованим опрацюванням, авторськими розрахунками та апробацією одержаних результатів. Отримані автором у результаті застосування розрахункових моделей висновки узгоджуються з низкою основоположних емпіричних досліджень та експериментальних даних сучасної фінансової науки.

Тему дисертаційної роботи визначено чітко; згідно з метою сформовано перелік структурно-узгоджених завдань; предмет і об'єкт повною мірою відповідають темі дослідження та сформульовані коректно.

Мету дослідження, яка полягає в уточненні теоретичних засад, розробці методичних підходів та практичних рекомендацій з підвищення конкурентоспроможності банків України шляхом вдосконалення процесів злиття та поглинання, досягнуто; завдання дослідження виконано в повному обсязі.

Зміст розділів дисертаційної роботи структурований відповідно до теми дослідження, всі положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими та доведеними до рівня практичних рекомендацій на основі використання як загальнонаукових так і спеціальних методів дослідження, сформульовані пропозиції автора мають теоретичну та практичну цінність.

4. Основні наукові положення, висновки та рекомендації, що сформульовані у дисертації, їх новизна

Положення наукової новизни, сформульовані та обґрунтовані в дисертаційній роботі Мусія Я.М., свідчать про особистий внесок автора у вирішення важливого наукового завдання, пов'язаного з розвитком теоретичних засад, удосконаленням методичних підходів і розробленням практичних рекомендацій щодо використання процесів злиття та поглинання банків для забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг.

У дисертаційній роботі удосконалено методичні підходи до формування параметричних характеристик конкурентоспроможності банків для оцінювання впливу на неї процесів злиття та поглинання, а саме: формування доходів, використання активів, надання кредитів, залучення депозитів, зміна ринкової частки банків на фінансовому ринку, рентабельності, збалансованості фінансування та визначенні їх вагомості в інтегральному показнику (сс. 37-40; 55-60). Запропонований інтегральний індекс дає змогу здійснювати оцінювання конкурентоспроможності банківських установ на всіх етапах процесу злиття і поглинання. Зазначений підхід дозволяє з'ясувати результативність злиттів і поглинань банків (сс. 88-108).

Виходячи із розробленого автором науково-методичного підходу, в дисертації конкретизовано визначення сутності поняття «злиття та поглинання» з позиції забезпечення конкурентоспроможності банків, яке автор розглядає як сукупність фінансових та правових відносин, які виникають під час злиття та

поглинання банків, та передбачає врахування впливу всіх суб'єктів таких угод (держави, акціонерів, менеджерів, вкладників) на рівень конкурентоспроможності новоствореної установи (с. 17-26). Наведене авторське трактування свідчить про те, що досягнення цільового рівня конкурентоспроможності новоствореної банківської установи за допомогою формування параметрів конкурентних переваг, можуть бути отримані внаслідок злиття та поглинання (с. 26; 27-32).

Наукова цінність запропонованих автором підходів і визначень окремих понять полягає у їх системності та взаємопов'язаності, що дозволяє одержати цілісну картину впливу процесів злиття та поглинань на конкурентоспроможність банків України.

Наукову новизну містить запропоновані автором науково-методичні підходи до формування структурної політики банківського сектору на основі дотримання цільового співвідношення системних, середніх та невеликих банків. На основі авторської методики було розраховано нормативний діапазон мінімальної та максимальної кількості банків, яка забезпечуватиме конкурентні умови на банківському ринку України, що має важливе наукове та практичне значення (сс. 65-87; 125-136).

На основі проведеного дослідження та узагальнення зарубіжного досвіду процесів злиття та поглинання удосконалено наукові підходи до формування інституційної системи забезпечення злиття і поглинання банківських установ шляхом регламентації норм злиття та поглинання на всіх етапах угод, ідентифікації вимог до реалізації угод та порядку здійснення банківського нагляду за новоствореною установою, а також визначення відповідальності за порушення банківського законодавства у процесі злиття та поглинання. Представлені автором підходи дають можливість підтримувати конкурентоспроможність новоствореного банку та банківського сектору України загалом (142-155).

Елементи наукової новизни містить запропоноване автором змістовне обґрунтування оптимального рівня концентрації системно значущих банківських установ на основі врахування розміру і потреб національної економіки. Такий підхід сприятиме підвищенню цільового рівня конкурентоспроможності банків на національному та міжнародному фінансових ринках (сс. 50-61; 109-120).

Заслужують на увагу пропозиції Мусія Я.М. щодо формування інформаційної моделі моніторингу структурно-кількісних характеристик конкурентоспроможності банківських установ за рахунок застосування інтегрального показника конкурентоспроможності. Зазначені пропозиції дають можливість розширити критерії оцінки відповідності угоди злиття та поглинання цільовим параметрам конкурентоспроможності (с. 100-107).

У цілому, сформульовані в дисертації наукові положення, їх новизна, висновки та рекомендації викладено чітко, послідовно, із зазначенням суті та рівня новизни кожної наукової розробки, вихідних положень щодо її формулювання, способу, яким вона була одержана або на яких положеннях ґрунтується, а також напрямів наукового та практичного використання

пропозицій автора. У дисертаційній роботі спостерігається цілісна картина аргументації проблематики та емпіричної перевірки виконання поставлених завдань, реалізуються авторські підходи до імплементації існуючих наукових і практичних аспектів, використано сучасні методи та інструменти, чітко визначено відмінності розроблених автором пропозицій від існуючих у науковій літературі та використовуваних на практиці.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих наукових працях

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі Мусія Я.М. є обґрунтованими та достовірними, повною мірою відображені в опублікованих у фахових виданнях наукових працях та апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Зокрема, основні наукові результати і висновки дисертаційної роботи доповідались і обговорювались на таких науково-практичних конференціях: III міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики» (м. Львів, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні трансформації в умовах глобалізації: світовий та вітчизняний виміри» (м. Херсон, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Управлінські інновації: теорія та практика» (м. Тернопіль – м. Ялта, 2013 р.); XIII Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД» (м. Переяслав-Хмельницький, 2013 р.).

За результатами дослідження здобувачем опубліковано 11 наукових праць загальним обсягом 5,3 друк. арк., із них: 4 наукові статті у наукових фахових виданнях України з економіки (дві – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз); дві статті у зарубіжних наукових виданнях, одна стаття – в інших виданнях, 4 публікації – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Дисертаційна робота написана державною мовою, матеріал викладено послідовно та логічно, підпорядковано єдиній меті дослідження, структуровано відповідно до завдань дослідження, дотримано науковий стиль викладення. Сформульовані автором завдання виконано, а поставлена мета досягнута.

Автореферат дисертаційної роботи за своїм змістом повністю відповідає матеріалам дослідження, а за оформленням – вимогами МОН України. Наукові положення дисертаційної роботи повною мірою відображено в авторефераті, який не містить будь-якої інформації, що не представлена в роботі.

6. Теоретичне значення виконаного дисертаційного дослідження

Теоретичне значення дисертаційної роботи Місія Я.М. полягає у розробленні нових і вдосконаленні існуючих науково-методичних підходів до вирішення питань забезпечення конкурентоспроможності банків на основі

процесів злиття та поглинання, зокрема, в уточненні сутності злиття і поглинання як чинника конкурентоспроможності банків; обґрунтуванні умов забезпечення конкурентоспроможності банківських установ у процесі злиття і поглинання; визначенні методологічних засад оцінювання впливу злиття і поглинання на рівень конкурентоспроможності банківських установ.

7. Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності банків на основі використання процесів злиття та поглинання для удосконалення політики регулювання банківського сектору на макrorівні та розробки стратегій розвитку окремих банківських установ.

Розроблені пропозиції щодо вдосконалення інституційної системи забезпечення злиття та поглинання банківських установ прийнято до використання при розробці стратегії розвитку ПАТ «Універсал Банку», що сприяє комплексному захисту інтересів акціонерів та вкладників (довідка № 1407 ГО від 28.05.2015 р.); методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності банку на засадах використання інтегрального показника використано Київським відділенням ПАТ АКБ «Львів» (довідка № 13-18/19 від 16.02.2015 р.).

Розроблені автором у дисертаційній роботі теоретичні положення та обґрунтовані практичні результати використовуються у навчальному процесі Інституту банківських технологій та бізнесу ДВНЗ «Університет банківської справи» при проведенні лекційних та практичних занять з дисциплін: «Соціальна відповідальність», «Корпоративне управління в банку», «Маркетинг у банку» та «Фінансовий менеджмент у банку» для студентів спеціальності «Банківська справа» і «Соціальна відповідальність» для студентів спеціальності «Фінанси і кредит» (довідка № 12-019/567 від 11.12.2014).

8. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукове значення та практичну цінність дисертаційної роботи Мусія Я.М., слід вказати й на певні недоліки та дискусійні положення, які потребують додаткового вивчення або більш чіткої аргументації.

1. На сторінці 17 дисертаційної роботи, таблиця 1.1, автором представлена класифікація угод злиття і поглинання банківських установ, яка визнана як авторська розробка. На наш погляд, необхідно уточнити, які класифікаційні ознаки є авторськими, і що це дає для удосконалення процесів злиття та поглинання банків.

2. При розгляді питання структури банківського сектору за групами через участь банків у процесах реорганізації, злиття і поглинання автор виділяє п'ять груп (с. 53-54). На наш погляд, автору доцільно було б уточнити, що виступило у якості критерію такого поділу. Також відносно групової

класифікації структури банківського сектору з урахуванням злиття і поглинання, представленої на рисунку 1.4, незрозумілими є умовні позначення.

З нашої точки зору, при розгляді питання групової класифікації структури банківського сектору з урахуванням злиття і поглинання, автору доцільно було б врахувати використання зазначених процесів по відношенню до неплатоспроможних банків, що передбачено Концепцією реформування банківської системи до 2020 року.

3. При обґрунтування оптимального рівня концентрації системно значущих банківських установ на основі врахування розміру і потреб національної економіки (с. 113-118), автору доцільно було б конкретизувати, які саме макроекономічні показники він розглядав для визначення кількісного складу системно значущих банків для задоволення потреб економіки, і яким чином вони враховані у запропонованій методиці.

4. Підрозділ 3.3 присвячений заходам забезпечення конкурентоспроможності банків у процесі злиття і поглинання. З нашої точки зору, потребують уточнення пропозиції автора щодо інституційної визначеності державного регулювання процесів злиття та поглинання; систематизації ризиків з якими стикаються банки в процесі злиття і поглинання; обґрунтування економічної доцільності створення інституту санаційних фондів з метою мінімізації витрат бюджету на спасіння банку.

Разом з тим, зазначені зауваження та окремі дискусійні положення не впливають на загальну високу оцінку виконаного дисертаційного дослідження, не знижують його наукову та практичну цінність і можуть бути підставою для наукової дискусії та продовження автором досліджень за обраним напрямом.

9. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» та нормативних актів МОН України

Дисертаційна робота Мусія Я.М. на тему: «Злиття і поглинання як чинник забезпечення конкурентоспроможності банківських установ» є самостійно виконаною, завершеною та цілісною кваліфікованою науковою працею, яка містить нові науково обґрунтовані положення щодо розвитку науково-методичних підходів і розробки практичних рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності банків України шляхом вдосконалення процесів злиття і поглинання.

За своїм змістом дисертаційна робота Мусія Я.М. повністю відповідає визначеній меті, яка досягнута, та поставленим завданням, які цілковито виконано в процесі дослідження. Основні положення дисертаційної роботи та всі положення, що виносяться здобувачем на захист, є новими або містять елементи наукової новизни, рівень якої визначено чітко та коректно; вони пройшли необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. Структура та обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Автореферат дисертації повністю розкриває всі основні її положення та висновки і за своїм змістом та структурою є ідентичним дисертації.

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором у дисертаційній роботі, знайшли повне відображення в опублікованих автором наукових працях загальним обсягом 5,3 друк. арк., які відповідають вимогам МОН України.

За своїм змістом представлена до захисту дисертаційна робота відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – «гроші, фінанси і кредит» та профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.883.01 в ДВНЗ «Університет банківської справи». За своєю актуальністю, ґрунтовністю вирішення наукових проблем, оформленням, теоретичним рівнем і практичним значенням одержаних результатів представлена до захисту дисертаційна робота відповідає пунктам 9, 11, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її автор – Мусій Ярослав Мирославович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – «гроші, фінанси і кредит».

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор
кафедри банківської справи
Одеського національного
економічного університету
Міністерства освіти і науки України**

В.В. Коваленко